

Kymrinkielisen kirjallisuuden klassikoita

T. Rowland Hughes: ILMAN VÄLIKÄSIÄ

Kääntänyt Jani Koskinen

Ilman välikäsiä

T. Rowland Hughes:
Ilman välikäsiä
(suomentanut Jani Koskinen)

Thomas Rowland Hughes (1903–1949): O Law i Law
(Alkuperäisteoksen tekijänoikeus vanhentunut.)

Suomentanut kymristä Jani Koskinen.

© 2023 Jani Koskinen (käännöksen tekijänoikeus)

Kustantaja: BoD – Books on Demand, Helsinki, Suomi

Valmistaja: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

ISBN: 978-952-80-0245-1

Kansikuva: Maisemaa Blaenau Ffestiniogin lähetyvillä marraskuussa 2016.

Kuvaaja: Jani Koskinen

1. Norkoilua

Lähtiväthän ne kolme sitten lopulta. Perin kilttiä heiltä toki oli tulla norkoilemaan luokseni hautajaisiltana, jotten joutuisi jäämään ypöyksin vanhaan taloon. Keskustelu oli kuihtunut aikoja sitten kuin loppuun palanut tuli, vaikka vanha Meri Ifans vielä ponnistelikin yrittäessään lyödä jokusen lieskan esiin tuhkasta. Hän oli osoittanut ystävällisyyttään äitini ollessa huonona ja sitten ennen hautajaisia ja niiden aikana, mutta nyt toivoin hänen jo menevän kotiin ja vievän viiltävän ja vaikertavan äänensä mukanaan. Ifan Jones päästi kurkkunsa pohjalta vain jonkin korahduksen nousten kerran ja sitten toistamiseenkin sylkäisemään arinan perälle. Dafydd Owen istui hipihiljaa nurkassa lähellä ovea, mutta käänteli päätään vikkelaasti kuin pikkulintu, aivan kuin hän olisi yrittänyt pysyä perillä tuulen kaikista supatuksista talon siinä nurkassa. Sanokaa minun sanoneen, että Dafydd Owen näkee tuulen.

He olivat kolme viimeistä vierasta, jotka poikkесivat luokseni tänä iltana. Mikseivät he lähteneet kotiin? Enhän minä pelännyt olla yksikseni. Pelännyt! Minä jo neljääkymmentä ikävuotta lähestyvä mies!

Kun ne kolme saapuivat, lähestulkoon yhtä aikaa, oli Glyn, työparini kaivokselta, täällä.

"Painu jo pehkuihin, kuoma – näytät väsyneeltä", hän sanoi minulle mennessämme yhdessä ovelle. Tiesin hänen kohdentavan sanansa vieraille ja pyrkivän tällä tavoin hieman tyllystikin ilmaisemaan näille, etteivät jäisi. Siinä kahdeksan maissa kehotin Glyniä lähtemään kotiin, sillä hänellä on tunnin kävelymatka rinteelle järven toiselle puolen ja minun oli tarkoitus käydä itsekin maate pian sen jälkeen. Mutta nämä kolme vain viipyivät ja viipyivät, ja sellaisen tunnin lörpöttelyn jälkeen toivoin heidän vain lähtevän ja jättävän minut jo muistojeni seuraan. Mikseivät he lähteneet?

"Taitaapa kehittelä myrskyä yöksi", Dafydd Owen totesi nostaen nuttunsa kaulusta ja tehden saman jo viidettä kertaa.

"Niin... Siltä näyttää, siltä näyttää..." vastasi Ifan Jones ja nousi jälleen sylkäistäkseen tuleen. Mutta noustuaankin hän käveli koukkuasennossa kuin olisi yhä istunut.

"Pahoin pelkään... Niin tosiaankin..." sanoi Meri Ifans. Laskeutui syvä hiljaisuus, jota katkoi vain jokunen hidas "niin" tai "aivan" Ifan Jonesin kurkusta.

"Tulen pistäytymään aamulla. Sytytän tulen ja laitan teille jotain aamiaista, John Davies."

"Ei tarvitse. Pärjään kyllä itsekin, Meri Ifans."

"No ettekä pärjää... Minun täytyy muistaa ottaa etuoven avain mukaani. Pieni loimuava tuli ja kupposellinen teetä piristävät teitä herätessänne."

Jälleen laskeutui syvä hiljaisuus, ja sitten Dafydd Owen nappasi knallinsa harmoonin päältä. "No niin", hän sanoi – mutta kukaan ei tehnyt elettäkään lähteäkseen ja Meri Ifans upottautui takaisin tuoliinsa kädet polvillaan.

"Varjele, mutta eikö olekin outoa, Ifan Jones?"

"On toki."

"Mutta sellaista se on, Meri Ifans", totesi Dafydd Owen.

"Sellaista se tosiaan on."

"Olimme samanikäisiä, tiedättehän, Ifan Jones – siis Elin ja minä. Meillä oli vain kahden päivän ikäero. Elin oli syntynyt kylän vuotuisen markkinapäivän aattona ja minä markkinoita seuraavana päivänä... Aloitimme piikomisen yhdessä."

"Niinkö tosiaan, Meri Ifans? Kertokaa, missä!"

"Taisi olla vanhan työnjohtaja Reesin luona. Se olikin kova vanhan ajan palveluspaikka."

"Siis tuolla Holly Bankin mäellä vai?"

"Niin, mutta siihen aikaan mäen nimi oli Penybryn¹. Saimme rehkiä tosissamme – ja Elin ja minä olimme vasta nuoria tyttöjä – saimme rehkiä tosissamme ja lähes olemattoman liksan takia, Ifan Jones. Ja isäntä oli päätyönjohtaja kaivoksella ja sai isoa palkkaa. Me saimme kipaista vain kerran viikossa kotiin teelle ja käydä kirkossa sunnuntaiehtoosta. Meidän piti kuurata valtavat vanhat lattiat ja pyykätä lakanat ja viltit – keittää vettä ja kantaa se johonkin vanhaan altaaseen pihalle. Jestas, nykyään tyttöjen elämä on paljon helpompaa. Meillä ei ollut aikaa mihinkään muuhun kuin kuuraamiseen, pyykkäämiseen ja korjailuun. Siihen kului jokainen minuuttimme, ja kaikesta tästä saimme palkaksi puoli kruunua viikossa, Ifan Jones. Minä olin siellä vain kaksi kuukautta, mutta Elin parka jäi vuodeksi... Ottaisitteko hörpyn jotain juotavaa ennen kuin käytte maate, John Davies?"

Pudistin päätäni ja – nähdessäni Ifan Jonesin liikauttavan jalkojaan – etsin sanoja, joilla olisin saanut hänet lähtemään kotiin.

"No niin, Ifan Jones, en voi muuta kuin..."

"Vanha herra Rees on ollut haudassaan jo neljäkymmentä vuotta, Meri Ifans. Hän oli kunnan uskovainen, mutta kaivoksella varsin inhottava mies."

"Eikö hän saarnannutkin joskus vai kuinka, Ifan Jones?" Näin kysyi Dafydd Owen, jonka silmät muistuttivat – sen jälkeen, kun hän oli saanut tungettua nokkansa mukaan keskusteluun – pienen peukaloisen silmiä.

"Saarnasihan hän, Herran tähden, melkein joka sunnuntai jossain. Mutta eipä hän ollut kummoinkaan saarnaaja. Luki saarnantynkänsä vimmatusti hosuen."

"Hän ja hänen polvihousunsa ja keltaiset säärystimet!" huudahti Meri Ifans. "Tiesittekö, että minun ja Elin paran piti joka iltapäivä mennä hakemaan vanhalta rouva Jane Reesiltä

lusikallinen teetä ennen kuin saimme laittaa kupposen? Meidän piti viedä teepannu hänelle, ja hän antoi hyppysellisen teetä siihen. Ja hyppysellinen se tosiaan olikin...! Oletteko varma, ettette tahdo hörpätä mitään juotavaa, John Davies?"

"En mitään, kiitos teille, Meri Ifans. Menen pian maate."

Toivoin, että tämän sanominen olisi saanut heidät tekemään lähtöä.

"No omapa on valintanne, John Davies."

"Jo vain", sanoi Dafydd Owen.

"Niin tosiaan... Kylläpä aika menee nopeasti!"

Ifan Jones tuijotti savupiippua kuin olisi nähnyt vuosien katoavan savuun. Hän ärsytti minua aika lailla, mutta katsellessani hänen suuria ja vahvoja kasvojaan tiesin, ettei maailmassa ollut sen lempeämpää ihmistä. Niin hän vain jaksoi porskuttaa eteenpäin, vaikka kävikin vielä päivittäin kaivoksella, satoi tai paistoi. Totta tosiaan, hänen täytyi olla jo yli seitsenkymppinen, vaikka sitä tuskin saattoi aavistaa katsoessaan hänen kiharaa ja värinsä säilyttäneitä kuontaloaan – tai kasvojaan, joiden iho oli yhä sileä kuin omenankuori. Toisaalta hän oli menettänyt voimiaan viime aikoina, ja hänen vankkarakenteiset hartiansa olivat taipuneet melkoisesti. Saatoin nähdä siniset suonet hänen kämmenselässään ja ihon, joka oli ohut ja kiiltävä kuin nyrkkiin puristettu paperi. Hänen vettyneet silmänsäkin seisoivat laiskoina päässä ja toivat mieleeni juuri pyydetyn taimenen silmät. Niinpä niin, edes Ifan Jones ei voinut välttää vanhenemista.

Muistin, miten poikasena lähdin hakemaan isääni kaivokselta saadakseni kantaa hänen eväspurkkiaan ja syödä purkin pohjalle jääneen hunajavoileivän. Tunsin itseni jo aikamieheksi yrittäessäni harppoa isäni ja Ifan Jonesin välissä, sillä molemmat tekivät töitä samalla rinteellä ja he pruuukasivat kävellä kotiin yhtä matkaa melkein joka ilta. Useimmiten he puhuivat jotain kirkkoon liittyvää, mutta toisinaan Ifan Jonesin jutut liittyivät hänen omaan menneisyyteensä maatilan renkinä Môninsaarella ² – aikaan ennen kuin hän osasi kuvitellakaan asettuvansa liuskekevikaivosalueelle. Kaivoksella häntä kutsuttiin "Mônin Ifaniksi", ja tällä tavoin isänikin häneen aina viittasi äidilleni puhuessaan. Hän oli oikea jättiläinen mieheksi, ja tunsin itseni varsin pieneksi yrittäessäni kävellä hänen kanssaan samaan tahtiin matkalla kaivokselta kotiin. Mutta en suinkaan pelännyt häntä noina hetkinä – hän oli kaivosmies resuisissa ja tomuisissa vaatteissaan – kaivosmies ja isäni ystävä. Ja kaivosmiehen tavoin hän puhuikin: "No, Robat, meidän täytyy piakkoin hommata tälle pojulle vakosamettihousut. Vai mitä, Pikku-John?" "Täytyy", vastasin minä iskien eväspurkin käsivarteni alle ja työntäen peukaloni liivin kainaloon. Mutta vaikeaapa oli pinkoa lyhyillä jaloilla yhtä rivakasti kuin jok'ikinen kaivostyöläinen töistä päästyään.

Jotenkin tuo Ifan Jones ei tuntunut yhtään samalta kuin se, joka piti luokallemme järjestystä pyhäkoulussa. Pelkäsin häntä kaikkina sunnuntai-iltapäivinä, vaikka hän kutsuikin minua "Pikku-Johniksi" aina pyytäessään minua lukemaan Raamatusta jakeen tai vastaamaan kysymykseen. Meidän hiljaisina pitämisemme oli hänen intohimonsa ja velvollisuutensa, ja

totta tosiaan – me olimmekin kaikki kuin hiiriä Ifan Jonesin sattuessa kurtistamaan kulmiaan jollekulle meistä. Korvasta kiinni nappaaminen ja nipistäminen oli hänen tapansa rangaista, mutta perin harvoin tarvitsi hänen mennä niin pitkälle, sillä jo hänen katseensa riitti aikaansaamaan vaikutuksen. Tarkastajakin sanoi eräänä päivänä, että kylläpä Ifan Jonesilla onkin koko koulun rauhallisin luokka, minkä jälkeen hän joutui näkemään tavanomaista enemmän vaivaa hiljentääkseen kaikki pulinat ja naurut. Dafydd Preis, eli "Parturin Defi", oli kaikkein puheliain meistä, ja joka sunnuntai-iltapäivä hän lähti kotiin korva yhtä punaisena kuin isänsä nenä... "Tulepas istumaan tänne lähemmäs, pikkukloppi! Miten monta kertaa...? Hyi, tähän on ihan samanlainen kuin hänen isällään. Hän on antanut sinulle tupakka-askin! Ojennapa ne minulle... Ja nuokin... Ja nuo vielä... Onko sinulla lisää? Vedä housujesi taskut ulos." Niin Dafydd Preis levitteli käsistään mitä ihmeellisintä roinaa penkille... "Hyi, mitä teet marmorikuulilla pyhänä...? Entä mistä sait nuo tulitikut...? Onkos tuo kittiä...? Tiesitkö, että tuo kello on rahanarvoinen, jos vain joku muu kuin Kaikkivaltiaamme kykenee sen korjaamaan. Tällaisia tavaroita sinun kuuluisi kuljettaa vain arkihousujesi taskuissa. Lue nyt tuo jae ennen kuin panen sinut nielemään oman kittisi..." Ja niin Defi parka luki Ifan Jonesin sormet korvannipukallaan niin nätisti kuin osasi.

Useimmiten meidän täytyi Mônin Ifania miellyttääksemme lukea jakeita ja vastata sitten sanojen merkitystä koskeviin kysymyksiin. Joskus hän kuitenkin luki meille tarinan, eikä hänen silloin tarvinnut nipistää ketään korvasta. Hän näet oli poikkeuksellisen lahjakas tarinankertoja ja osasi pitää jännitystä yllä koko tarinan ajan. Ne olivat tietysti Raamatun tarinoita, mutta Ifan Jones väritti jokaista tapahtumaa omalla mielikuvituksellaan. Tuhlaajapoika oli jonkin suuren tilan poika Môninsaarelta ja hän levitteli varojaan jossain kovasti Lerpwlia³ muistuttaneessa kaupungissa. Kun sitten kerran menin Lerpwliin jo vuosia pyhäkouluaikojeni jälkeen, tajusin asian, ja minun täytyy myöntää, että Mônin Ifanilta saamani kuva paikasta vastasi hyvin todellisuutta. Vuosia myöhemmin löysin puolestaan Caernarfonista Filippin linnan, satamalaiturin ja niityn – ja jos oikein muistan, Lyidia kastettiin Seiont-joen sillan kupeessa, ja Paavali ja Timoteus olivat vieraina hänen kodissaan jossain satamalaiturin lähetyvillä, niin että tämä edelläkävijänainen aiheutti hämminkiä paikkakunnalla.

Kuulimme tuulen lyövän talon nurkkaan ja ryskyttelevän vanhaa porttia pihalla. Dafydd Owen loi ilkeän katseen siihen suuntaan, kuin tuuli olisikin ollut mikä lie hänen ulos jättämänsä isokokoinen koira, josta hän olisi kokenut olevansa vastuussa.

"Jösses, kylläpä siellä käykin tänään puhuri", hän sanoi.

"Vanhat huovat saavat kyytiä, Dafydd."

"Heh! Totta vie, Ifan Jones."

Tätä huopajuttua, jonka tekijänoikeudet epäilemättä kuuluivat Mônin Ifanille, hän oli kertoillut jo vuosikaudet. Kyseessä oli ihan pimeä kertomus muutamasta jättiläisestä, jotka ripustivat valtavia huopia laakson ylle Y Foelin ja Y Clogwynin väliin. Niin "Mônin Ifanin

huovista" tuli näillä main eräänlainen sanonta tuulesta puhuttaessa. Mutta valitettavasti tarinan kuolemattomuus ei johtunut Ifan Jonesin omasta mielikuvituksesta, vaan kuolemattoman siitä teki vasta erään vanhan, juopuneen toverin murjaisu huopien heittäessä tämän sisään parturi Preisin liikkeeseen eräänä myrskyisenä iltana: "Hakekaapa Mônin Ifan paikalle. Nyt ne hiton puhelinlinjat... linjat ovat katkenneet tänään!"

"Onko hän kertonut teille, Ifan Jones?" kyseli Meri Ifans.

"Ai kertonut mitä?"

"No tietysti, mitä hän aikoo tehdä kaikille näille tavaroille."

"On kertonut. Ja viisaasti hän tekeekin."

"Sitä mieltä minäkin olen. Paras on myydä suoraan ilman välikäsiä. Huutokauppaan saapuu aina kaikenlaista ketkuja, jotka saattavat vetää nenästä. Mutta ilman välikäsiä myyminen on turvallista – kunhan ei vain anna viedä tavaraa pois ennen kuin on nähnyt vilaustakaan rahasta."

"Niinhän se on", vastasi Dafydd Owen. "Ja silloin tietää, mihin tavarat menevät. Se se vasta onkin tärkeää."

"Totta. Ja täällä onkin paljon laatutavaraa."

Meri Ifans loi tarkan katseen keittiön kalusteisiin ennen kuin jatkoi:

"Elin parka ei varmasti tahtois nähdä tuota vanhaa tammista senkkiä pakotettuna johonkin nurkkaan. Varaattehan sen minulle, John Davies?"

"Mielelläni, Meri Ifans."

Jos olisin uskonut noiden kolmen jaksavan kantaa ison huonekalun, olisin antanut tammisen senkin heille sillä sekunnilla vain päästäkseni heistä eroon. Niin väsynyt olin.

"Onhan se tosiaan komea", sanoi Ifan Jones, "parempi kuin omani, jonka ostin aikoinaan Caernarfonista."

"Huijattiinko teitä, Ifan Jones?" Dafydd Owen laski hattunsa takaisin harmoonin päälle.

"Huijattiinko minua? Totta tosiaan! Maksoin siitä kaksikymmentä puntaa yhdelle hepulle Satamalaiturinkadulla⁴. 'Kymmenen puntaa käteen, eikä penninpuolikastakaan enempää', sanoin hänelle. Hän sanoi saavansa siitä Lontoossa sata puntaa, mutta haluavansa huonekalun jäävän Kymrinmaahan ja vielä Caernarfonin maakuntaan, jos suinkin mahdollista. Kävelin ulos kaupasta, mutta kauppiaan tytär lähti perääni ja sai minut palaamaan. Kauppias melkein itki ottaessaan kaksikymmentä puntaani, mutta tärkeintä hänelle oli, että huonekalu pysyisi kotikonnuilla. Sain puuseppä Huwn kuljettamaan sen kuorma-autolla kotiini. 'Käsittele sitä varovasti, Huw', minä sanoin kantaessamme senkkiä sisään taloon, 'sillä se on vanha kuin mikä ja sadan punnan arvoinen Lontoossa.' Silloin Huw laski sen pihatiellä maahan ja totesi, että siinä vaiheessa, kun tätä senkkiä voi kutsua vanhaksi, hän itse on maannut jo sata vuotta haudassa."

"Kauppias siis näytteli, Ifan Jones?"

"Niin teki, Dafydd Owen. Poikkesin seuraavana lauantaina Caernarfoniin tapaamaan heppua Huw mukanani. Kauppias melkein itki Huwn kertoessa, ettei siinä kurjassa 'saippuakotelossa', kuten Huw asian ilmaisi, ollut puolenkaan punnan arvosta tammea. Hän sanoi haastavansa oikeuteen jonkun miehen Pwllhelistä, joka kuulemma oli myynyt huonekalun hänelle. Mutta enpä kuullut hänen tehneen niin."

"Kaikenlaista kulkijaa sitä tähän maailmaan mahtuukin, ei voine muuta sanoa! No niin, rakkaat ystävät..." Dafydd Owen tarttui jälleen kerran hattuunsa ja nousi tuoliltaan.

"No niin, Dafydd Owen, en voi muuta kuin..."

"Mitä teette tuolle harmoonille, John Davies?"

"Enpä oikein tiedä, Meri Ifans. En ymmärrä tällaisten kapistusten päälle, kuten tiedättekin."

"Sylvia Jane, Dic Steilin tytär, pyysi minua kysymään teiltä."

"Sanokaapa, osaako tyttö soittaa sitä", uteli Dafydd Owen.

"En oikeastaan tiedä. Heillähän oli iso piano, kunnes Dic joutui myymään sen selviytyäkseen vuokranmaksusta. Kuulin, ettei hän kyllä saanut siitä paljoakaan. Sylvia Jane valitteli salin tuntuvaan tyhjältä ilman pianoa ja ajatteli, että harmooni voisi ajaa saman asian..."

"Olin jotenkin ajatellut, Meri Ifans, että tahtoisin antaa harmoonin kappelille. Se sopisi hyvin sakastiin."

"Erinomainen ajatus, poikaseni", sanoi Ifan Jones. "Olisimme hyvin kiitollisia siitä, hyvin kiitollisia. Vanha kappeli on niin kylmä tällaisina talvina ja vain urut estävät meitä siirtymästä sakastiin arki-iltoina. Melkein palelluin eilisessä kokouksessa, uskokaa pois... No niin, ystävät hyvät, minun täytyy kyllä nyt kääntää nokka kotia kohti. Huomenna on uusi päivä, Dafydd Owen!"

"Niin on, Ifan Jones... Niin on."

Nyt kaikki ovat siis lopultakin lähteneet. Olen ensimmäistä kertaa ypöyksin vanhassa talossa ja pelkään. Mutta en minä yksinäisyyttä ja talon tyhjyyttä pelkää, vaan pieniä muistoja, jotka tuovat kylmiä väreitä selkäpiihini. Tuossa pöydälläkin seisoo kynttilänjalka, joka äidillääni oli tapana laittaa minulle valmiiksi joka ilta. Eikä sen paikka oikeastaan ollut pöydällä, vaan lieden päällä, jotta kynttilään saisi helposti tulen liedestä. Ja yhden tulitikun piti aina sojottaa ulos askista, jotta tulen saisi tarvittaessa sytytettyä yölläkin. Vaha ei saanut olla kynttilän pohjasta paksua, eikä tuhkaa tai poltettujen tikkujen jämiä saanut lojua kynttilänjalan alla olleella asetilla. Tuo vanha kynttilänjalka minun täytyy ehdottomasti säilyttää.

No niin, minun on paras kääntää nokka kohti vuodetta – Mônin Ifania lainatakseni – sillä seuraavana aamuna tänne ilmestyy mitä suurimmalla todennäköisyydellä jo varhain väkeä aikeissa ostaa jotain. Mikäs päivä huomenna onkaan? Keskiviikko, niinpä tietysti. Ja lauantaiaamuun mennessä meidän täytyy tyhjentää koko vanha talo. Lauantai-illaksi

O Law i Law (1943) on kymrinkielisen kirjailijan T. Rowland Hughesin esikoisromaani.

Teos kuvaa pohjoiskymrinmaalaista elämäntapaa kuvitteellisessa Llanarfonin kylässä, jonka miehistä valtaosa ansaitsee elantonsa liuskekivikaivoksella. Kirjan kertojahahmo, kaivosmies John Davies, tyhjentää lapsuudenkotiaan äitinsä kuoleman jälkeen. Huonekalujen ja tavaroiden myyminen nostattaa pintaan muistoja, joiden kautta Davies päätyy kertomaan katkelmia omasta ja perheensä historiasta sekä kyläläisten kommelluksista. Fiktiivisyydestään huolimatta romaania voi lukea myös aikalaiskuvauksena kymrinmaalaisen kyläyhteisön arjesta ja arvoista 1900-luvun alkupuoliskolla.

Thomas Rowland Hughes (s. 17.4.1903, k. 24.10.1949) kirjoitti proosan lisäksi runojakin, mutta nykyisin hänet tunnetaan ensisijaisesti kaivosmiesten arkea käsittelevistä romaaneistaan. Hän oli itse kaivosmiehen poika ja syntynyt Llanberisin kylässä Pohjois-Kymrinmaassa.

Teoksen kymristä suomentanut Jani Koskinen (s. 1988 Kirkkonummi) on koulutukseltaan kielitieteilijä (FM) ja julkaissut useita kymrin kieleen ja muihin kelttiläiskieliin liittyviä teoksia, mm. matkaopaskirjan "Unohda Wales, lähde Kymrinmaahan!" (2020).